

На щастя, наприкінці 2007 р. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Короленка видала бібліографію праць Г. Кураса. У вступній статті детально описано його життєвий шлях й схарактеризовано наукову працю. Цю книжку він ще встиг потримати в руках...

Олесь Федорук (Київ)

Ромуальд Біскупський (1935–2008). Усе свідоме життя відомого дослідника української ікони Ромуальда Біскупського пройшло в Сяноку, куди він – уродженець міжвоєнного Бреста – потрапив після закінчення студій з історії мистецтва у Варшавському університеті. Спочатку була робота в недавно створеному Музеї народного будівництва; через два роки перейшов до розташованого в сяноцькому замку Історичного музею, де отримав під опіку найкращу в Польщі колекцію українських ікон. Так він виявився господарем рідкісного скарбу, яким піклувався впродовж тридцяти п’яти років, був для нього справжнім хазяїном. Проте насамперед випадало стати знавцем, і від 1970-х рр. стали з’являтися його статті, присвячені окремим пам’яткам та групам пам’яток. Тоді вивчення українського мистецтва тільки починало відроджуватися із виходом багатомної “Історії українського мистецтва” та альбому середньовічних ікон 1976 р. Р. Біскупському випало започаткувати цю роботу в Польщі – на декілька десятиліть він виявився єдиним польським автором, який об’єктивно й справді по-науковому, без найменшого навіть сліду так частого “важливішого інтересу”, глибоко і всебічно вивчав доробок української мистецької культури, збережений на території нинішньої Польщі. У цьому йому сприяв розвинутий тривалою систематичною працею справді рідкісний дар дослідника, поміж незчисленних “інтерпретаторів інтерпретацій” здатний вирізнити наділених даром відкриття й осмислення. Такими фактично були всі його досить різні публікації, попри об’єктивно властиві їм ознаки школи свого часу. Показово, як він працював над собою, розбудовуючи власні можливості, переходячи від оглядів пам’яток до їх дедалі глибшого осмислення та широких висновків підсумкового значення про визначальні особливості самої традиції. Ця постава зарисувалася в його текстах невід’ємним результатом глибокої внутрішньої еволюції. Поступово вибудовувалося широке коло аналогій, ретельно підбиралися літературні джерела як основа іконографії, вибудовувалися ширші теоретичні проблеми. У цьому постать сяноцького історика української ікони (українського мистецтва) серед сучасників та колег за фахом виділяється як справді одинока. Здоров’я не дозволяло Р. Біскупському на роз’їзди й необхідні наукові пошуки. Не нарікав (це стала його відповідь у різних, нерідко далеко не простих ситуаціях), надолужував роботою на місці, даючи взірць того, як обмежений обставинами здатен їх перемогти завдяки повсякденній наполегливій праці над собою. Виручала також добре підібрана бібліотека та основані на його винятковій людяності й рідкісній доброті широкі особисті контакти. Іноді все ж вдавалося вирватися зі звичного кола, з’являвся на конференціях, так, почавши від 1982 р., неодноразово бував у Львові (хоча потім завжди дорого платив за такі “розкоші”).

Те, що він написав, – рідкісне свідчення послідовної внутрішньої еволюції й насамперед – повсякденної цілеспрямованої систематичної великої праці над собою. Тим більше, що все це поставало виключно в середовищі, нібито зовсім для цього “не призначеному” (а отже, за загальним визнанням – “непридатному”): один із найкрасномовніших прикладів того, що “провінція” здатна побутувати насамперед як явище внутрішнє...

Р. Біскупського неможливо уявити при так частих пописах на модну останніми часами тему ікони – як дослідник він завжди послідовно викладав лише те, що твердо знав, у чому був глибоко переконаний. Іншою його безперечною перевагою був дорогоцінний і в літературі відповідного кола, на жаль, – зовсім рідкісний досвід безпосереднього довготривалого якнайтіснішого контакту з пам'ятками. Зрештою, не тільки іконами. У його доробку також не менш вартісні статті про давню станкову графіку та книжкову гравюру й мініатюру. Зокрема, Р. Біскупський ідентифікував іконографічні зразки ілюстрацій першого українського друкованого Євангелія (Львів, 1636). До широти інтересів, зрештою, спонукала сама збірка – гравюри, рукописи, стародруки, різьблення. Його цікавили маргінальні записи на рукописах і стародруках, й це теж визріло на колекції сяноцького музею. Чимала сяноцька колекція рукописів та стародруків теж була під його опікою, проте до цих матеріалів він як дослідник, назагал, вдавався рідше. Проте, крім декількох статей з історії гравюри, все ж упровадив до наукового обігу один із раритетів збірки – рідкісне для цих теренів ілюстроване Євангеліє другої половини XVI ст.

Р. Біскупський був чи не єдиним свого часу у Польщі активно працюючим дослідником ікони, для якого вона завжди послідовно була українською згідно з її загальновідомим, але не завжди “бажаним” тоді історичним родоводом. Анонімно зроджена у краківському середовищі десь під кінець 1960-х рр., тільки останнім часом потроху не без опору відмираюча в колах найзавзятіших прихильників мода на “ікону кармацьку” (її “творців” історія так і не назвала) його не заторкнула зовсім. Її адепти наполегливо поправляли свідому поставу сяноцького дослідника щодо цього малярства як ікони української, мовляв, “u nas tego nie lubią”, проте для особистості з твердим переконанням такі окрики (як і можливі назагал добре відомі їх наслідки), звичайно, не аргумент. Коли ж “стало можна”, одну зі статей присвятив самобутнім темам української релігійної іконографії на прикладі спадщини перемишльської школи, пішовши в осмисленні української спадщини так далеко, як ніхто до нього навіть і в самій Україні. Аналогічно випадає оцінити й пізні монографічні публікації про окремі найстарші ікони збірки сяноцького Історичного музею – у літературі вони так само для свого часу теж виявилися безпрецедентними. Останнім завершеним його текстом стало дослідження з цієї серії про храмову ікону святої Параскеви Тирновської кінця XV ст. з церкви в Усті Руському.

На мою пропозицію Р. Біскупський радо дав для публікації в Україні статтю про ікони Нерукотворного образу з його історією (в Україні, як і, зрештою, загалом поза Польщею, якщо не рахувати каталога виставки ікон сяноцької збірки у Музеї релігійного мистецтва в Уден у Голландії 1991 р., ніколи не видавався). Утім, писав назагал небагато й здебільшого невеликі статті. Дві книги, які встиг видати, – це альбоми ікон у Польщі та у збірці Історичного музею в Сяноку. Науковий доробок Р. Біскупського не такий уже й великий, однак скромна кількість іде в парі з однозначно очевидним високим якісним виміром. А тут наукова спадщина сяноцького історика давнього українського мистецтва належить до того, що не втратить свого значення.

Він ніколи не мав нагоди вчити, але за самою своєю природою належав до тих, у кого не можна було не вчитися... На життєвих дорогах вони – з тих одиноких, ким дорожимо найбільше і хто не відходить ніколи.

Володимир Александрович (Львів)